

Parakh

Research Journal Deptt. of Punjabi
Language & Literature
Lahore College for Women University Lahore
(Pakistan)
Vol: 4, Jan.-June 2019, PP 13-24

پارکھ
تحقیقی مجلہ شعبہ پنجابی زبان و ادب
لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی لاہور (پاکستان)
جنوری۔ جون 2019ء، مسلسل شمارہ 7

☆ ڈاکٹر مجاہدہ بٹ

☆ شاہدہ تارڑ

امین خیال بطور نعت گو شاعر

Abstract

Ameen Khayal is a well-known writer, poet, researcher and critic of Punjabi literature. He was born in a small village 'Garjakh' of district Gujranwala in 1932. He was professionally a school teacher but had God gifted capabilities and qualities in literary art. Khayal was very humble person and an ardent reciter of Naat since his childhood. He recited a Naat at Quaid's jalsa held in a local school and was very much praised by Quaid-e-Azam for his appealing voice, who patted him on his back. Absorbed in divine love, his poetry is full of deep emotions and feelings. He has great depth of feelings in his poetry so his verses carry inordinate effect on hearts of people. He was

☆ چیئر پرسن شعبہ پنجابی، ایسوسی ایٹ پروفیسر لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی لاہور

☆ ریسرچ سکالر پی ایچ ڈی، لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی لاہور

a multitalented personality who gave valuable literary treasure. He has written about 25 books including poetry, prose and scholarly articles. Among these books 'Sayyadi ya Rasul Ullah' and 'Siftaan Rab Rasool dian' are great works of Naat.

اللہ دے پیارے تے سوہنے رسول حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ نال عشق و محبت ہر مسلمان دے ایمان والا لازمی حصہ اے۔ ایس والہانہ شغف تے محبت نے جتھے مسلماناں دی حیاتی دے ہر شعبے نوں متاثر کیتا، او تھے فنون لطیفہ تے خاص طور تے شعر تے ادب اُتے ڈھیر اثر پایا۔ ایس اثر پٹھ نعت گوئی جہدا اصل مقصد حضرت محمد ﷺ نال محبت دا اظہار سی، مسلمان شاعراں دی فکر تے فن دا مستقل محور بن گئی، چنانچہ عربی، فارسی، پنجابی تے اردو توں اڈ دو جیاں زبانیں وچ وی شاید ای کوئی مسلمان شاعر ہوئے جس نعت دی شکل وچ حضور نال اپنی محبت تے عقیدت دا اظہار نہ کیتا ہووے۔ نعت (نعت) (نعت) زبر نال (مونث) عربی زبان دا مادہ اے، جیہڑا عام طور تے وصف دے معنیاں وچ ورتیا جاند اے۔ ڈاکٹر ریاض مجید نے پی ایچ ڈی دے مقالے ”اردو نعت“ دے شروع وچ تاج العروس دے حصے دا عکس دتا اے، جس وچ لفظ نعت دے لغوی مطلب تے بحث کیتی گئی اے۔ نعت دے معنے وڈی پنجابی لغت وچ انج درج کیتے گئے نیں۔

”نعت: (ع-مونث) 1- صفت، ثناء، تعریف، وڈیائی

2- حضرت محمد ﷺ دی شان وچ لکھے شعر۔“ (1)

عربی لغات وچ لفظ نعت تے ایہدیاں دو جیاں نحوی صورتاں دے مطلب کجھ ایس طرح سامنے آئے نیں۔ (نعت) کسے شے نوں بیاننا (نعت، نعت نعتاً) اوصاف بیان کرنا، خصوصاً تعریف وچ، نعت (صفت، وصف، جوہر، تعریف، خاصیت، گن،) (نعت) کسے شے دیاں خوبیاں دا بیان مبالغے نال کرنا، (نعت نعتاً) تکلف دے نال عمدہ صفتاں وکھانا (نعت) خلقتاً عمدہ صفات والا ہونا، (انعت) (صفت) جیویں المنعت من الخیل، تیز رفتار

ہونا۔ ایسے طرح صرف و نحو وچ صفت نوں موصوف نال ملانا تے حضور اکرمؐ دی مدح و توصیف نوں نعت کہیا جاندا اے۔ اقبال زخمی موجب:

”عربی زبان وچ نعت (ن ع ت) تن حرفی مادہ۔ کسے شے چیز دی صفت یا وڈیائی بیان کرن دے معنی وچ آؤندا اے پر سؤنی تے عمدہ چیز نوں نعت آکھدے نیں۔ عربی وچ ایہدی جمع نعت اے۔ ایس ادبی اصطلاح دے معنی خاص طور تے حضور ﷺ دی ذات تے صفات دے بیان لئی وقف نظر آؤندے نیں۔ (2)

قرآن پاک وچ نعت دے لفظ دی ورتوں تے نہیں۔ کئی مفسراں قرآن پاک دی تفسیر تے ترجے کردیاں ایس لفظ نوں وصف دے معنیاں وچ لیاں اے۔ احادیث رسول تے شامل نبویؐ (حافظ محمد بن عیسیٰ) وچ نعت دا لفظ مختلف صرفی تے نحوی معنیاں وچ تقریباً 50 تھاویں ورتیا گیا اے۔ حدیثاں وچ ایہہ لفظ مطلق اظہار تے بیان محض توں لے کے عام شیواں تے بندیاں دی تعریف، صفت، حالت، خصوصیت، علامت کسے شے دی خاصیت تے کسے بندے دے حلیہ بارے وی استعمال ہو یا اے۔ کدھرے کدھرے ایہہ لفظ مذموم صفت تے کو جھ پنے لئی وی آیا اے۔ مسند ابن حنبل وچ ایہہ لفظ جہنم دیاں زنجیراں تے سلاخاں دی کیفیت واسطے آیا اے۔ ڈاکٹر انعام الحق جاوید لکھدے نیں۔

”عربی میں یہ لفظ کسی بھی شخص یا شے کے وصف کے لیے استعمال ہو سکتا ہے۔ حضرت رسالت مآب کا وصف بیان کرنے والے کے لیے ناعت کا لفظ پہلے پہل حضرت علی المرتضیٰؓ نے استعمال کیا۔“ (3)

پنجابی شاعری نے اسلام دی چھتر چھاویں اکھ کھولی تے ایہدے وچ اللہ تعالیٰ تے اوہدے حبیب دا ذکر شروع توں ای موجود رہیا۔ کئی کتاباں وچ حاجی بابا رتن (وفات 1120ء) دا اک نعتیہ بول ملدا اے جیہڑا انج اے:

روپا محمدؐ سونا خدائے دھوں وچ دنیا غوطہ کھائے (4)

بابا فریدؒ جیہڑے پنجابی شاعری دے موڈھی منے جاندے نیں، نے حضور پاک ﷺ دیاں ذاتی فضیلتاں دی تھاویں آپؐ دی تعلیم نوں موضوع بنایا۔ اوہناں اپنے شلوکاں راہیں دین دی تبلیغ کیتی۔ اوہناں دے شلوکاں وچ مکمل نعت موجود نہیں پر نعتیہ رنگ ضرور دسد اے۔ اک تھاک اک حدیث نوں شلوکاں راہیں بیان کیتا اے۔

فریدا ایہہ تن پھونکنا نت نت دکھے کون

کنیں بچے دے رہاں کتی وگے پون (5)

بابا فریدؒ توں تن سوسال بعد حضرت میراں شاہ تے گورونانک دیو نے شلوک ڈھنگ وچ نعت اُلکی۔ اکبر توں شاہ جہان تک دے دور وچ عبدی کودھن، عبداللہ لاہوری تے نوشہ گنج بخشؒ نے دینی ادب دے نال نعتیہ ادب وی تخلیق کیتا۔ بابا گورونانک ہوراں شلوک دی صنف وچ نعتیہ ادب تخلیق کیتا۔ لکھدے نیں۔

ہکو ہک نہ دوجا کو پرگھٹ بھے محمدؐ ہو (6)

جدید نعتیہ دور وچ وی کوئی شاعر ہی ہووے گا جس نعت نہ لکھی ہوئے۔ ایتھوں تیکر کے اردو دے کئی شاعراں نے پنجابی وچ نعت لکھ کے پنجابی نعت نوں آدردتی۔ نویں شاعراں دے نعت ول پیر پٹن پاروں ابلاغ دے قومی عہد پھلواں مان ملیا تے نعت گوئی دامہاڑ ہور موکلا ہون لگا۔ نویں تے جدید مہاڑ وچ نعت راہیں سیرت نگاری دار۔ حجان ڈھیر ودھیا۔ نویں شاعراں دے نعت ول مہاڑ نال ابلاغ دے قومی رجحاناں نوں مان لبھا۔ جدید نعت اُچے درجے دی شاعری دے مرتبے تیکر اپڑ چکی اے۔ اج نعتیہ شاعری، آزاد نظم، نثری نظم تے کئی ہور فنی تجربات توں لنگھ چکی اے۔ عصمت اللہ زاهد لکھدے نیں۔

”اجوکی حیاتی دا شاید ای کوئی کچھ اجیہا ہووے جیہدے تقاضیاں نوں

اجوکی نعت وچ جگہ نہ ملی ہووے۔ دوجے پاسے فنی اعتبار نال وی پنجابی

نعت کچھ نہیں رہی۔ غزل دی بنتر (Form) توں دکھ آ زاد تے نثری نظم

تک نعت نے اپنی وگن وچ لے لی اے۔“ (7)

جدید دور وچ غیر مسلم شاعراں نے وی آپ ﷺ دی شان وچ اُچ کوئی دا کلام لکھیا۔ اوہناں دے کلام توں دس پیندی اے کہ اوہ آپ دی سیرت توں چوکھے واقف سن۔ جسٹس بھگوان داس جیہڑے ہندو ہون دے باوجود نعت گو شاعراں دی صف وچ شامل نیں۔ لکھدے نیں:

نبی مکرم شہنشاہ عالی کمالی (8)

محمد امین خیال حساس دل رکھدے سن جیہڑے وچ سوہنے نبی دیاں یاداں دے گلزار کھڑے سن۔ اوہناں دی اُلکی ہوئی ہر پھل تے کلی دا اپنا رنگ تے خشبو اے۔ ایہناں نعتاں وچ ترنم اجیہی خوبی اے جیہڑی ساری کتاب وچ نمایاں اے۔ خیال ہووے عام طور تے وڈی یادِ میانی بحر وچ لکھدے۔ انسانیت دے محسنِ اول دی سیرت کردار، افکار تے پیغام دی ہر بندے نے قدر کیتی۔ آپ دے پیغام نوں آدر بھری اکھ نال ویکھدیاں تعریف تے توصیف کیتی۔ امین خیال اپنے دور دے اگے سیانے سن۔ انسانیت دی رہنمائی لئی رب دے محبوب نوں اپنی شاعری دا موضوع بنایا جہناں دی سیرت تے کردار توں متاثر ہو کے لوکی اوہناں ول ٹر پئے تے اپنی حیاتی نوں سکون تے راحت دی دولت نال مالا مال کیتا۔ اوہناں دا حضور نبی کریم ﷺ دی حیاتی نوں رُشنا تا تخلیق نعت دا محرک سی۔ ایسے پاروں امین خیال نے اپنی عقیدت دے پھل انسانیت دے سب توں وڈے تے سچے آگونوں پیش کرنا باعثِ سعادت سمجھیا۔ لکھدے نیں:

کل وی تیرا چانن ہے سی اج وی تیرا چانن
ابداں تیک رہوے گا تیرا ات گھنیرا چانن
تیرے دم تھیں جھگا جھگا ڈیرا ڈیرا چانن
دیہڑا دیہڑا کوٹھا کوٹھا بنھ بنھیرا چانن
چن حرا دی لکھوں پھٹیا تھیں تھیں لو ورتائی
ظلم ہنیرا مکیا ہویا چار پھیرا چانن

دھوڑ نیں تیریاں قدماں دی ایہ سورج چن ستارے

کھکشاواں توں وی تیرا بہت اجیرا چانن (9)

خیال ہوراں دی نعت وچ جذبے تے احساس دانگھ موجوداے۔ اوہناں دی نعت اندر مدینے شریف توں
دُوری دا احساس، پرندیاں وانگوں روضہ رسول ﷺ تے اپڑن دی تانگھ، ہواواں دے ہتھیں روضہ رسول ﷺ تک
پیغام اپڑان دی تڑف تے فراق دے مضمون سنگھنے نیں۔ حضور نبی کریم ﷺ دے دربار وچ فریاد تے مدح رسول ﷺ
دی تانگھ استغاثے تے استدعا وی ون سونے جذبیاں تے عقیدیاں راہیں نعت وچ بیان کیتے گئے نیں:

اوہدیاں لاٹاں وگڑے دل دے نہیر مٹاون آئیاں

مڑ مٹراں دے رس پنے نوں چٹ گئیاں پھلکیاں

ٹونے ہاریاں سوچاں دل نوں وہم دے لانبو لائے

اوہدے رحم کرم دیاں پریاں سکھ ورتاون آئیاں

آئیاں یاد خیال اوہناں دیاں نگھیاں مٹھیاں گلاں

آئیاں اتے حدیثاں دل نوں راہے پاؤن آئیاں (10)

شاعر دے دل وچ مدینے جان دی تڑف تے کشش نے وکھرا رنگ جمایا۔ امین خیال ہوراں کدے
من دیاں سدھراں نوں رورو کے بیان کیتا تے کدے ”عرضیاں“ دی صورت وچ پیارے آقا ﷺ دی خدمت وچ
نذرانے گھلے۔ نعت آکھنا ایویں کیویں داکم نہیں۔ جد تک دل عشق رسول تے بے قراری حبیب وچ تڑف تڑف
کے بے حال نہ ہو جائے، نعت نہیں ہوسکدی۔ جد تائیں دل اندر لا الہ اللہ توں بعد محمد رسول اللہ دی صدا نہ پھٹے،
نعت نہیں ہوسکدی۔ خیال ہوراں دی ایہ حالت آپ مہارے اوہناں دے مونہوں اکھواندی اے:

ہوائے دیس ماہی دے توں جاویں تے پھیرا اوس سوہنے ول وی پاویں

کریں پہلاں سلام اس ڈھول تائیں تے فر دکھڑا توں میرا انج سنائیں

ہوئی مدت نہ اکھاں دید پائی تساڈے وصل دی منزل نہیں آئی
میں کنج سمجھاواں اکھیاں روندیاں نوں سدا اتھراں دی چکی جھوندیاں نوں
کدے سانوں وی نوری مکھ دکھانا نلجی نوں وی روضے تے بلانا (11)

نعت لکھن دا بنیادی تے محرک جذبہ اصل وچ قرآن پاک اندر اللہ تعالیٰ دا اوہ خاص انداز اے جس راہیں
اوپنے اپنے محبوب پاک ﷺ دی تعریف کیتی۔ خدا تعالیٰ نے نہ صرف قرآن مجید وچ آپ ذکر رسول ﷺ کیتا سگوں
ایمان والیاں نوں وی ذکر رسول ﷺ کرن دا حکم دتا۔ سورۃ الاحزاب وچ رب تعالیٰ دا ارشاد ہے:
”بے شک اللہ تعالیٰ تے اوہدے فرشتے حضور نبی کریم ﷺ تے درود
بھیج دے نیں۔ اے ایمان والیو تسیں وی اوہناں ﷺ تے درود سلام
بھیجو۔“ (12)

صحابہ دے دور توں لے کے آج تک جتھے صحابہ کرام تے علمائے کرام نے حضور ﷺ دیاں نعتاں دی
روایت نوں شروع کیتا، اوہ تھے ای اولیاء نے ایمان دی تکمیل تے عشق رسول دے حصول لئی نعت نوں سب توں بہتر
ذریعہ قرار دتا۔ حضور پاک دی ثناء خوانی کرن والے ہر دور وچ آندے رہے تے آپ دے حضور اکھراں دے موتی
پروندے رہے۔

اللہ پڑھے درود سلام محمد ﷺ عربی جی
عرشوں بھیجے صبح تے شام محمد ﷺ عربی جی
میرا بھر دے سکھنا جام محمد ﷺ عربی جی
مینوں بھیجو خاص پیام محمد ﷺ عربی جی
رب بخشیا پاک کلام محمد ﷺ عربی جی
سبھ سوچاں میریاں خام محمد ﷺ عربی جی (13)

امین خیال جدوں موجودہ حالات نوں ویکھدے تے ڈاڈھے دکھی ہوندے۔ اوہناں نعت دے پردے
 وچ اُمت نوں ایہ پیغام دتا کہ جدوں داسیں اپنے پیارے نبی ﷺ دے حکماں تے عمل کرنا چھڈ دتا اے۔ اودوں
 توں رسوائیاں تے ذلتاں ساڈا مقدر بن گئیاں نیں۔ ایس لئی سانوں اک واری فیر اپنے اصل دل پرتنا پوے گا تاں
 جے دنیاوی سنور جاوے تے آخرت وچ نجات وی ہو جاوے:

زور اوراں غریباں خاطر گڈیاں جھڑیاں پھاہیاں
 مسکیناں دے گلاں دے وچوں پھاہیاں تساں اوہ لاہیاں
 آئے تسیں ﷺ تے قسمت جاگی بیٹھلی اتے ہوئی
 کسے غلامیوں عزت پائی کسے فقیریوں شاہیاں (14)

حضور ﷺ دی دنیا اتے تشریف آوری انسانی تاریخ وچ ڈھیر اہمیت رکھدی اے۔ ایہہ اہمیت صرف ایس
 واسطے ای نہیں کہ آپ ﷺ رب دے خاص پیغمبر سن۔ آپ ﷺ دے آون نال دنیا انقلاب توں دوچار ہوئی۔
 آپ ﷺ دے کردار نال انسانی حیاتی دا رخ بدل گیا۔ کفر تے نہیرے دور ہو گئے، ہر پاسے چائن کھل پلر گیا۔ خیال
 ہوراں نعت دے ایس موضوع نوں پیش کیتا اے۔ ایس نعت وچ اکو ویلے وچ دو قافیے ورتوں لیاندے نیں:

میرا عربی مدینے دا چن ماہی توحید دا چائن لان آیا
 جس ست فلکاں دے جوہ گاہی بن رحمت جگ تے چھان آیا
 وچ مکے ڈیرا لایا اے جتھے کفر تے شرک دا سایا اے
 باطل دی اُلٹی جس شاہی نہیرے دے ابراڈان آیا اے (15)

مدینے وچ رہن والے مدنی منٹھار دی شان وچ آپ دے غلاماں نے اپنے اپنے انداز وچ ہدیہ محبت
 پیش کیتا۔ امین خیال ہوراں نے وی اپنے انداز نال عقیدت بھریا نذائے پیش کیتا اے۔ سوہنا نبی ﷺ جیہدی شان
 وچ سوہنے رب نے پورا قرآن نازل فرمایا تے اپنے سوہنے حبیب دی ہر ہر گل دی تعریف فرمائی۔ خیال ہوراں نے

نبی سوہنے دی تو صیف کر کے سنت الہیہ تے عمل کیتا، جدوں اللہ دے محبوب دی تعریف کیتی جاوے فیر بھلار ب کیوں خوش نہ ہووے گا۔ لکھدے نیں:

توں چن جیہے چہرے والا کریں دنیا وچ اُجالا
ہے موڈھے کمبل کالا کریں دنیا وچ اُجالا (16)

حضور نبی کریمؐ دی ذات گرامی دیاں عظمتاں بے انت نیں۔ اللہ تعالیٰ سورہ احزاب اندر فرشتیاں دے نبی کریمؐ تے درود بھیجسن دانہ صرف ذکر کیتا سگوں اوہنے ایمان والیاں نوں نبی کریمؐ تے درود بھیجسن دا حکم دتا اے۔ درود نبی کریمؐ دی ذات نوں خراج عقیدت اے۔ درود سلام نہ صرف فرض دادرجہ رکھدا اے سگوں ایہہ سنت خداوندی وی اے۔ ایہو وجہ اے پئی خیال ہو راں نے سلام بھیجا اے تے ایس حوالے نال کلام وی لکھیا اے۔ لکھدے نیں:

مینوں لو کوہ طور دی کلمے دا ای چائن جا پے
دم دم رب ارنی آکھاں ہوواں نہ بے آسا
توں وی بڑا ای سوہنائیں چنا اسمائیں پیا چمکیں

اپیر عربی چن دے ساہنویں حسن ترا اے ماسا (17)

خیال ہو راں نے حضورؐ دی مدح تے ثناء دے اظہار لئی جتھے عشق رسولؐ لئی نعت لکھی، او تھے ایس عشق نوں قرآن تے حدیث دے تابع کرن دی وی لوڑ اے۔ اوہناں نعت وچ رسول اللہؐ دی سیرت، عادات، زندگی حیاتی نوں تبلیغی مقصداں دے حوالے نال پوری دلچسپی تے وابستگی نال لکھیا۔ ایہی وجہ اے کہ خیال ہو راں دیاں نعتاں وچ جوش تے مستی، عقیدت تے احترام نال محبت دے ون سونے پھل کھڑے وکھالی دیندے نیں۔ امین خیال ہو راں نعت نوں اپنے ہاں باقاعدہ اپنایا تے اپنے فن شعر نوں مدح رسولؐ لئی وقف کیتا:

باغ دا پتا پتا واقف اوہدے سوجھ سبھا دا
اوہدے کوئل نرم سلوک نوں ہاڑ جھنکار وی جانے

ازلاں توں لے ابدان تیکن امن دیا سردارا

سدے مینوں در اپنے تے ڈھل جوانیاں مانے (18)

امین خیال ہوراں دے شعراں وچ عاجزی تے انکساری کٹ کٹ کے بھری ہوئی اے۔ خیال ہوراں اپنے آقا ﷺ دے حضور رورو کے ایہو آرزو کیتی کہ روضہ نبی ﷺ دی زیارت ہو جاوے:

میں بے کس نوں فر اکواری در تے لویں بلا

دلیوں دور وسیندیا سخیا دل وچ تیرا چا

وہم دلیوں غیر خیالوں رہندا نت ستا

کسے وی حیلے ہووے میرے دل دا صحن صفا (19)

خیال ہو ریں حساس دل رکھن والے شاعر سن۔ اوہناں دے دل وچ سوہنے نبیؐ دیاں یاداں دے گلزار کھڑے ہوئے سن۔ ہر پھل تے ہر کلی دا اپنا رنگ تے خشبو اے۔ مدینے دی زیارت وچ تڑف دیاں اوہناں دیاں نعتاں ایس خواہش وچ پُڑ چیاں نیں کہ رسول اللہ ﷺ دے درنوں دیکھن واسطے دل بے قرار اے، جتھے جا کے دعا کراں تے دل نوں سکون ملے۔ امین خیال ہوراں دانعت وچ وڈا موضوع مدینہ تے روضہ رسول ﷺ رہیا کیونکہ اوہ روضہ رسول ﷺ توں دُور رہ کے تڑف دی حیاتی گزار رہے سن۔ مدینہ منورہ دی حاضری نوں ون سونے ڈھنگ نال اپنی نعت دا موضوع بناندے۔ اپنی تانگھ دا ذکر کر کے اپنیاں رتجھاں پوریاں کردے کہ جد موقع ملیا تے رج رج گنبد خضریٰ دے نظارے کیتے۔ اوہناں نوں اپنی عقیدت نال شاعری دا روپ دتا:

کہو یں شاہ عرب نوں وائے نی کدے درد منداں دل پھیرا پا

یا درس دکھا وچ سفنے دے یا مینوں اپنے کول بلا (20)

امین خیال ہوراں دے دل وچ سجرے پیار دا وسیہ سی۔ اوہ اُچی تے سچی ذات دل دیاں حالاں دی جانو اے۔ دو جگ دے ایس باغ دی کلی کلی وچ حضور دے نور دے نظارے نظریں آؤندے نیں۔ شاعر انج لکھدا اے:

ورقہ ورقہ پاک کلام اچ پیار ترے دیاں گلاں نیں
 ایہ یسین منزل طہ رمز اشارے تیرے نیں
 حشر اچ پلا پکڑ خیالا! وقت شفاعت آکھاں گا
 کملی والیا! میرے جے وی لیکھاں ہارے تیرے نیں (21)

امین خیال اپنے پیارے آقا دے نام توں صدقے ہو ہو جان دے سن۔ شہر مدینے جان دی سدھراہیناں
 اکھراں وچ ڈھل ڈھل پیندی اے:

اک وار دکھا دے یا مولا دربار مدینے والے دا
 میں ایس بہانے ای کر لاں دیدار مدینے والے دا
 ہر اک خیال اچ خو اوہدی ہر دل وچ جگدی لو اوہدی
 میرے وی لوں لوں وچ رچیا ات پیار مدینے والے دا (22)

امین خیال ہو راں دی حیاتی دائم نعت لکھدیاں تے نعت سندیاں بجھا۔ اوہ اپنے ساہ ساہ نال نعت آکھن
 والی روح سن۔ سویراں تے شاماں وچ فجر اں تے تکالاں، دھپاں تے چھاواں وچ، مہیدیاں تے برساں وچ،
 گرمیاں تے سردیاں وچ، دن دے چانن تے رات دے ہنیرے وچ غرض حیاتی دے ہر ساہ نال پاک نبی ﷺ
 دی نعت لکھی۔

حوالے

- 1- اقبال صلاح الدین، وڈی پنجابی نعت، لاہور، عزیز پبلشرز، 2002ء، ص: 2716
- 2- اقبال زخمی، یا رسول اللہ، لاہور، ادارہ پنجابی لکھاریاں جیا موسیٰ، 2003ء، ص: 12
- 3- انعام الحق جاوید، پنجابی زبان و ادب، اسلام آباد، مقتدرہ قومی زبان، 1998ء، ص: 161
- 4- آفتاب احمد نقوی، پنجابی نعت، لاہور، پاکستان پنجابی ادبی بورڈ، 2005ء، ص: 101

- 5- فقیر محمد فقیر، بول فریدی، لاہور، علمی بک ہاؤس، 1991، ص: 122
- 6- اختر جعفری، ویروے، لاہور، عزیز بک ڈپو اردو بازار، 1979، ص: 14
- 7- عصمت اللہ زاہد، جدید پنجابی نعت، لاہور، پاکستان پنجابی ادبی پرہیا، 1985، ص: 39
- 8- محمد اقبال جاوید، مخزن نعت، لاہور، علمی کتب خانہ، اردو بازار، 1979، ص: 46
- 9- محمد امین خیال: صفحہ ۱۱۱ رب رسول دیاں؛ لٹریچر پبلشرز گوجرانوالہ ۲۰۰۵ء ص ۱۳۰
- 10- ایضاً، ص ۱۵۸
- 11- ایضاً، ص ۱۴۰
- 12- القرآن، پارہ : 21، الاحزاب : 56
- 13- ایضاً ص ۱۶۲
- 14- ایضاً ۱۶۸
- 15- ایضاً ص ۱۲۰
- 16- ایضاً ص ۱۲۳
- 17- ایضاً ص ۱۹۰
- 18- ایضاً ص ۱۷۵
- 19- ایضاً ص ۱۰۹
- 20- ایضاً ص ۱۰۸
- 21- ایضاً ص ۲۰
- 22- ایضاً ص ۱۰۴